

حسابداری عملیات بانکی بدون بهره

غلامرضا سلامی

مقدمه

اساساً حسابداری امور بانکی در اصول تفاوتی با حسابداری متداول ندارد و فقط ممکن است تاکیده‌های خاص در مورد نگه‌داری وثیت بعضی سرفصلهای مخصوص مانند "حساب تعهدات اعتبارات اسنادی" و نظایر آن در این سیستم شده باشد.

آن چه امروز به عنوان حسابداری عملیات بانکی بدون بهره مطرح است، ناشی از تغییرات اساسی در مکانیزم به‌کارگیری منابع پولی بانکی می‌باشد، که بعد از اجرای قانون عملیات بانکی بدون بهره تقریباً دگرگون شده است. در این مقاله ابتدا مختصری از تغییرات یادشده بیان می‌شود و سپس به مسایل مربوط به حسابداری آنها به‌طور اخصتاً اشاره خواهد شد.

منابع بانکها در سیستم جدید

منابع پولی بانکها در سیستم جدید شرح زیر

است :

- ۱- سپرده‌های قرض الحسنه‌ی جاری (حساب جاری)
- ۲- سپرده‌های قرض الحسنه‌ی پس‌انداز (پس‌انداز)
- ۳- سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار (سپرده‌های مدت‌دار)
- ۴- منابع سایر بانکها
- ۵- سرمایه‌و اندوخته‌ها

حسابداری منابع در بانکداری اسلامی

روشهای حسابداری منابع با جزئی تغییرات مانند روشهای مورد عمل گذشته است .

به‌کارگیری منابع پولی

طبق مقررات عملیات بانکی بدون بهره منابع پولی بانکها از طریق دو کانال زیر مورد استفاده قرار می‌گیرد :

- ۱- سرمایه‌گذاری (تعیین میزان و حداقل سود در اختیار بانک نیست و دارای مدت معینی نمی باشد).
- ۲- اعطای تسهیلات اعتباری (تعیین میزان و حداقل سود می‌تواند در اختیار بانک باشد و دارای مدت است).

علاوه بر کانالهای بالا، بانکها طبق مقررات عقود اسلامی مبادرت به عملیات زیر می‌کنند که قاعدتاً در این عملیات از منابع پولی خود استفاده‌ی اصلی به عمل نمی‌آورند. این عقود عبارتند از مساقات (واگذاری باغات متعلق به بانکها به افراد جهت نگاهداری و بهره‌برداری) و جعاله (قبول انجام خدماتی برای مشتریان در مقابل دریافت کارمزد مانند اعتبارات اسنادی).

اول - سرمایه‌گذاری

سرمایه‌گذاری بانکی از دو طریق زیر و صرفاً از محل سپرده‌های

سرمایه گذاری بلندمدت یا منابع متعلق به خود با نکا انجام می گیرد:

۱- مشارکت حقوقی

۲- سرمایه گذاری مستقیم

در مشارکت حقوقی، با نکها درصدی از سهام شرکتهای موجود را خریداری می کنند و امکاناً از طریق این سهام در معاملات بورس اوراق بهادار وارد می شوند، به نحوی که قادر گردند بیشترین سود ممکن را نصیب سپرده گذاران خود کنند.

در سرمایه گذاری مستقیم با نکها به تنهایی یا با مشارکت چند بانک دیگر مدت درت به ایجاد یا خرید یک شرکت (صنعت) می کنند. همان گونه که ملاحظه می شود تفاوت دو نوع سرمایه گذاری فوق فقط در درصد مشارکت با نکها در شرکتها بوده است و از نظر ماهیت تفاوت دیگری ندارد. تردیدی نیست که به کارگیری منابع پولی و بانکی از طریق سرمایه گذاری در شرکتها با اهداف اسلامی کردن سیستم بانکی بیشتر نزدیک است و علاوه بر آن چنان چه در عمل تلاش لازم از طرف بانکها در این زمینه صورت پذیرد، از نظر اقتصادی نیز می تواند در به کارگیری منابع پولی در صنایع کشور کمک موثری باشد.

همان طور که مشاهده می شود هر چند برای اکثر بانکهای تجاری سرمایه گذاری به عنوان یک ابزار جدید قلمداد شده است (و به همین دلیل استقبال لازم در این گونه بانکها در این زمینه به عمل نیامده است)، باید متذکر گردید که بانکهای ما نند صنعت و معدن و بانک کشاورزی سابقه زیادی در این نوع عملیات داشته اند. بنابراین، سرمایه گذاری بانکها، به نظام جدید حسابداری نیاز ندارد و روش حسابداری همان روش متداول در کلیه شرکتها است.

دوم- تسهیلات اعتباری

مشخصات کلی تسهیلات اعتباری طبق مقررات قانونی

عملیات بانکی بدون بهره به شرح زیر است:

ردیف نوع عقد باسک استاده‌کننده از اعتبار بیشترین مدت اعتبار سود تضمین شده برای بانک وثیقه

۱	قرض الحسنه	قرض دهنده	۵ سال	دارد (کاربرد)	دارد
۲	مضاربه	مضارب (مالک) عامه	" ۱	ندارد	دارد
۳	مشارکت مدنی	شریک	" ۳	ندارد	دارد
۴	فروش اقساطی مواد اولیه	خریدار	" ۱	دارد	دارد
۵	لوازم یدکی و ابزار کار	خریدار	عمر مفید دارایی	دارد	دارد
۶	فروش اقساطی ماشین - آلات و مسکن	فروشنده	۱ سال	ندارد	دارد
۷	معاملات سلف	خریدار	عمر مفید دارایی	دارد	دارد
۸	اجاره به شرط تملک	مستاجر	۱ سال	ندارد	دارد
۹	مزارعه	عامه	۱ سال	دارد	دارد
۹	خرید دین	مشتري	۱ سال	دارد	دارد

از ۹ نوع تسهیلات اعطایی مندرج در فوق فقط خرید دین (تنزیل سفته‌ها) سابقه‌ی قبلی در بانکهای ایران به طور اعم داشته است و عملیات حسابداری آن بانکی تفاوت در سرفصلها مانند قبیل است. ردیفهای ۷۵۰۴ و ۷۵۰۵ یعنی فروش اقساطی و اجاره به شرط تملیک هر چند در ایران دارای سابقه‌ی مشهودی نیست، ولی در کشورهای پیشرفته‌ی صنعتی از سابقه‌ی طولانی برخوردار می‌باشد. به همین دلیل دارای روشهای حسابداری استاندارد شده‌ای است و معمولاً در کتب درس دانشگاهی در ایران نیز تدریس می‌شود.

با این وجود به لحاظ این که این نوع عملیات برای بانکها تا زگی دارد، بخش عمده‌ی این نوشته به محاسبات و ثبتهای ناشی از معاملات فوق و همچنین مشارکت مدنی اختصاص خواهد داشت و در سایر موارد به طور اجمال موضوع مورد بررسی قرار می‌گیرد.

سرفصلهای دفترکل

سرفصلهای دفترکل بانکی تفاوت، در مورد تسهیلات اعطایی بانکها، در جدول پیوست مشخص شده است.

ثبتهای مشابه تسهیلات اعطایی

۱- در کلیه‌ی مواردی که بانک تسهیلات اعتباری در اختیار مشتری قرار می‌دهد، در هنگام انعقاد قرارداد ثبت انتظامی بستن قرارداد ضرورت دارد. در این ثبت حساب انتظامی قراردادها به مبلغ یک ریال برای هر قرارداد بدهکار می‌شود و طرف حساب انتظامی بستن کار می‌گردد. مسلماً این ثبت پس از تسویه‌ی بدهی مشتری و خاتمه‌ی قرارداد دبرگشت داده می‌شود.

۲- در کلیه‌ی مواردی که در مقابل اعطای تسهیلات اعتباری از مشتری وثیقه اخذ می‌گردد، حساب انتظامی وثایق بدهکار و طرف حساب انتظامی بستن کار می‌شود. ملاک مبلغ ریالی در مقابل وثایق ملکی و اموال ارزشکارشناسی و در مورد

اوراق بها دار مبلغ اسمی سندا است ، این ثبت نیز در هنگام تسویه بدهی مشتری و استرداد وثیقه برگشت داده می شود .

۳- * در موقع پرداخت وجه به مشتری بابت تسهیلات اعطایی معادل مبلغ پرداختی صندوق یا حساب جاری مشتری بستانکار و حساب تسهیلات اعطایی مربوط بدهکار می گردد و چنانچه بانک بابت کارمزد یا سود خود در هنگام پرداخت مبلغی را برداشت کند (مانند قرض الحسنه) تفاوت بین رقم پرداختی و رقم تسهیلات اعطایی به حساب بستانکار در آید و مندرج در آموخته می شود .

۴- در هنگام واریز اقساط و در نهایت کل بدهی حساب صندوق یا جاری مشتری بدهکار و حساب تسهیلات اعطایی بستانکار می گردد ، چنانچه معاملات متضمن سود بوده یا سود حاصل از طرف مشتری تضمین شده باشد ، در همین سند حساب در آمد نیز به میزان تفاوت مبلغ دریافتی و مانده حساب تسهیلات اعطایی بدهکار می شود .

۵- در مورد معاملات سلف در هنگام تحویل کالای مورد معامله ابتدا حساب کالا بدهکار می شود و بعد در هنگام فروش بستانکار می گردد . به عبارت دیگر حساب کالا به عنوان واسطه ای بین ثبت مندرج در شماره ۴ فوق عمل خواهد کرد .

۶- در بعضی از بانکها حسابی تحت عنوان وجوه دریافتی بابت تسهیلات اعطایی تا هنگام واریز تمام بدهی نگاهداری می شود و تا این موقع به جای حساب تسهیلات اعطایی بستانکار می گردد و در نهایت با حساب اخیرالذکر پایا پایا می شود .

* از این ثبت به بعد معاملات مربوط به فروش اقساطی ، اجاره به شرط تملک و مشارکت مدنی را شامل نمی شود و ثبتهای این معاملات جداگانه در شماره های بعد مورد بررسی قرار خواهد گرفت .

سرفصلهای دفترکل در مورد تسهیلات اعطایی

مضار به	قرض الحسنه	تسهیلات اعطایی	عنوان حساب
x	x		حساب انتظامی قرارداد های انتظامی
x	x		حساب انتظامی وثایق
x	x		طرف حساب انتظامی
x	x		حساب جاری طرف قرارداد
x	x		صندوق
تعهدات بانک بابت سرمایه ی مضاربه	-		تعهدات بانک
تعهدات بانک بابت سرمایه ی مضاربه	-		طرف حساب تعهدات بانک
حساب مضاربه تسهیلات استفاده شده	حساب قرض الحسنه		تسهیلات اعطایی
حساب مضاربه وجوه دریافتی تسهیلات استفاده شده	-		وجوه دریافتی
x	-		مطالبات سررسید گذشته معوق
-	x		حساب مشترک مشارکت مدنی
x	کار مزد دریافتی		درآمد
-	-		زیان
-	-		پیش دریافت
-	-		حساب کالا - اموال
-	-		حساب درآمد مسالهای آینده
-	-		حساب وجوه استهلاکی
-	-		حساب وجوه استیجاری
-	-		تخفیف اعطایی

مشارکت مدنی	معاملات سلف	مزارعه	فروش اقساطی	اجاره به شرط تملیک
x	x	x	x	x
x	x	x	x	x
x	x	x	x	x
x	x	x	x	x
x	x	x	x	x
-	-	-	x	-
-	-	-	x	-
حساب مشارکت مدنی	حساب معاملات سلف	مزارعه	فروش اقساطی تسهیلات اعطایی	تسهیلات اجاره به شرط تملیک
-	-	-	فروش اقساطی وجوه دریافتی	وجوه دریافتی اجاره به شرط تملیک
x	x	x	x	x
x	-	-	-	-
x	x	x	x	x
x	x	x	-	-
-	-	-	x	x
-	کالا - معاملات سلف	-	x	x
-	-	-	x	-
-	-	-	-	x
-	-	-	-	x
-	-	-	x	x